

»Støtstaaende hælhævet dyb Knæbøjning«¹

80'ernes danske idrætshistoriske forskning set gennem nogle centrale udgivelser

Af Claus Nielsen og Poul E. Porskær Poulsen

1980'erne har set en væsentlig nyudvikling inden for det, man med et bredt udtryk kan kalde dansk kulturhistorisk forskning, nemlig interessen for idrætshistorie. Kropsudfoldelse i forskellige former, vel nok især den forenings- og kluborganiserede, er kommet på historikernes spiseseddel, og har givet sig udtryk i en række udgivelser. Denne tendens fortsætter tilsyneladende, således at vi endnu kun har set toppen af isbjerget. Rundt omkring på universiteterne, på Danmarks Højskole for Legemsøvelser, på Gerlev Idrætshøjskole, i lokalhistorisk regi – og sikkert også mange andre steder – forskes der i disse år i legemskultur, idræt, sport, gymnastik, eller hvilket begreb, man knytter til det. Og man må formode, at de kommende år vil vise spændende resultater inden for emnet – og, hvilket ikke er det mindst vigtige, at legemskulturen vil blive inddraget i stadig stigende grad i anden kulturhistorisk forskning.

Den danske interesse for idrætshistorie er i høj grad et 80'er fænomen på trods af, at man i det store udland langt tidligere begyndte at forske i idræt og sport. I Sverige har man gennem en række år haft en idrætshistorisk forskning, med egne udgivelser – og i England og Vesttyskland er idrætshistorie blevet dyrket meget inspirerende inden for historie, idehistorie, sociologi etc.² I en forskningsoversigt omhandlende europæisk sportshistorie,

skriver Allen Guttman om tysk sportshistorie, at »there has been so much good history written one hardly knows where to begin a discussion«.

Om den engelske sportshistorie skriver William J. Baker: »Prior to the early 1970s, a compact little volume by Peter McIntosh and a monograph by Dennis Brailsford stood as glaring exceptions to the rule that British sport was ignored by serious historians.³ The story of sports, games and recreation was largely left to amateurs. They told a colourful story, of course, but tended always towards an antiquarian accumulation of facts and anecdotes unrelated to the larger historical framework«.

Den situation den engelske sportshistoriske forskning befandt sig i i 1970'ernes begyndelse, minder om den danske i første del af 1980'erne. Man må så håbe, at den danske sportshistoriske forskning kan formå at gennemløbe en udvikling, der minder om den engelske. Forskningen her har siden de tidlige 1970'ere leveret en række spændende kulturhistoriske værker inden for emnet.

Vi skulle som sagt frem til dette årti, før den udenlandske forskning vandt egentlig genlyd i Danmark – i takt med, at det blev accepteret at bruge sin krop og sine egne erfaringer og oplevelser.⁴

På de kommende sider vil blive præsenteret

Claus Nielsen, f. 1958, cand.phil. i historie.

Poul E. Porskær Poulsen, f. 1953, cand.phil. i historie.

1. En øvelse til brug i skolegymnastikken, anbefalet i »Haandbogen« 1899.

2. For oversigt over denne forskning, se Niels Kayser Nielsen: De (h)vide mål og det grønne græs – Træk af sportens historiografi i: *Den Jyske Historiker* nr. 19–20: Sportshistorie – og gennemgang af centrale engelske og vesttyske sportsteoretikere og historikere i Karl Christensen: *Fodboldspillet - teori, historie, fascination*, Århus 1983.

3. McIntosh, P.C.: *Sport in Society*, London 1963, Brailsford, Dennis *Sport and Society: Elizabeth to Anne*.

4. Udgivelser, der signalerede denne interesse for sport og idræt var f.eks. *Den Jyske Historiker* nr. 19–20: Sportshistorie fra 1981, *Bidrag* nr. 13–14: Sport og fascination, 1981 og *Hug!* nr. 41: Lysten til præstation, 1984.

en række udgivelser, for derigennem at give et signalement af den danske idræthistoriske forskning i 80'erne. Gennemgangen er på ingen måde komplet – og det er heller ikke intentionen. Men udvalgt er nogle af de formodet væsentligste udgivelser, der givetvis vil have indflydelse på den fremtidige forskning.

Der har selvfølgelig været skrevet om idræt og sport i Danmark tidligere. Imidlertid kan man bredt sige, at disse udgivelser har knyttet sig til festlige lejligheder som jubilæer o.l. Den slags udgivelser har generelt haft en tendens til at samle sig om store personligheders uegennyttige virksomhed, samt de store enkeltstående begivenheder og resultater. Trods disses berettigelse i foreningssammenhæng har det sjældent været muligt at anvende dem i særligt stort omfang i historieforskningen.

I de brede Danmarks-historier har der stort set ikke været plads til idrætten og sporten. Det samme gælder iøvrigt de traditionelle, historiske tidsskrifter. I et indlæg på et symposium afholdt af Idrættens Forskningsråd funderede Ove Korsgaard over dette. Han gennemgik *Politikens Danmarkshistorie*, Erling Bjøl: *Vor tids Kulturhistorie* og Søren Mørch: *Den ny Danmarkshistorie*, og konkluderede: »Fælles for de tre værker er, at sporten og andre idrætter omtales, når det gælder perioden fra 1880 til omkring århundredeskiftet. Det er i god overensstemmelse med, at der i denne periode faktisk skete et afgørende nybrud: den svenske gymnastik vandt indpas i den grundtvigske bondekultur på landet, og den engelske sport i borgerskabets (og arbejderklassens) industrikultur i byerne.

Men i takt med, at især sporten op gennem dette århundrede får stadig større betydning i hverdagslivet, får den stadig mindre omtale af vore historikere.

Spørgsmålet er: Hvordan kan det gå til, at noget af det, der optager folk mest, tillægges mindst betydning, når der skal skrives historie?«⁵

Heller ikke i andre Danmarks-historier får legemskulturen nogen særlig plads. F.eks. vil man i *Dansk socialhistorie* lede forgæves efter idræt og sport. Korsgaards spørgsmål er

imidlertid centralt. Hvis man vil beskrive en tids historie, dens kultur- og socialhistorie og »almindelige« menneskers hverdagsliv, bør den kropskulturelle historie også behandles. Uden det skærer man en vigtig del af virkeligheden væk.

Der er dog eksempler på, at legemskulturen er indarbejdet i bredere fremstillinger. Henning R. Lauridsen har i bogen *Folk i bevægelse* fra 1986 og i artiklen »De folkelige bevægelser og socialhistorien« i *Socialhistorie og Samfundsforandring* (Århus 1984) inddraget gymnastikken i beskrivelsen af bondebefolkningens foreningsliv og liv generelt, hvilket forekommer rimeligt, da de kropslige udførelser helt givet fyldte en stor del af folks liv uden for arbejdsfæren.

Groft kan man dog sige, at professionaliseringen inden for sporten skulle slå igennem, før de professionelle historikere fik øjnene op for idrættens og sportens sammenhæng med, indflydelse på og afhængighed af den generelle samfundsudvikling. Samtidig var den begyndende idræthistoriske interesse en udløber af interessen for, og det efterhånden vægtige arbejde med den »lille« historie, socialhistorien, kulturhistorien, hverdagshistorien, eller »historien om det totale menneske«. Efter en tid med interesse for store mænds og organisationers historie og for strukturudviklingen i det kapitalistiske samfund indvarsledes i slutningen af 70'erne en øget beskæftigelse med mennesket selv, dets udtryksmuligheder og – former, undertrykkelses-, selvbestemmelses- og handlingsmuligheder, både aktuelt og historisk. Og samtidig begyndte vi jo altså at jogge – og at gå til fodbold på stadion igen!

Indenfor de sidste 5–7 år har man set den idræthistoriske interesse udtrykt i en række specialeafhandlinger fra universiteterne og andre institutioner, men efterhånden opstod også et behov for at samle sig i en organisering, der kunne initiere, samordne, inspirere og udgive idræthistorisk forskning. Fra Sverige havde man modellen med en Idræthistorisk Forening, og det blev også den model som blev sat i værk her i det forenings-

5. Korsgaard 1985 s. 16.

glade Danmark. I 1984 dannedes *Dansk Idrætshistorisk Forening – Krop og Kultur* af en række af de personer, som årene forud havde arbejdet med humanistisk og samfundsvidenskabelig idrætsforskning på universiteterne DHL og Gerlev.

Foreningens formålsparagraf taler om »at øge bevidstheden om samspillet mellem idræt og samfund – krop og kultur. Og et væsentligt element i arbejdet på at leve op til formålsparagraffen er, at foreningen søger at etablere sig som et aktivt forum for formidling af forskning og debat om idrætshistorie.« Således formuleredes intentionerne i 1985, hvor foreningens første årbog udkom. For det formidlingsforum, som der tales om, var udover enkeltarrangementer og seminarer, først og fremmest denne årbog.

Årbogen er foreningens ansigt udadtil, og det er det organ, hvori ny forskning kan præsenteres, aktuelle og historiske problemer diskuteres og hvor omtale af ny litteratur kan finde sin faste plads. Som et nyt område, der var ved at blive oparbejdet, desværre uden den store opmærksomhed fra offentligheden, det være sig den akademiske verden såvel som medieverdenen og den almindelige bogkøber, var det nødvendigt at oparbejde et eget forum, der kunne sætte idrætshistorien på dagsordenen. Om det skal lykkes er det for tidligt at udtale sig om, men det er interessant at forsøge at pejle idrætsforskningen via årbøgerne.

Vi vil derfor i det kommende afsnit forsøge at give et overblik over de tre årbøger, der foreløbig er udgivet. Idrætshistorisk Årbog er naturligvis ikke den eneste udgivelse, der formidler idræts- og sportshistorie. Også en række enkelt-udgivelser, bl.a. om en så klassisk dansk disciplin som gymnastik, har vist sig – og nogle af disse vil dernæst blive omtalt. Ud af omtalen af bøgerne skulle der gerne tegne sig nogle perspektiver for den kommende forskning.

Men som sagt, denne omtale er ikke komplet. Idrætshistorieforskningen er ung og dynamisk endnu, og noget egentligt overblik er det svært at skaffe sig.

De idrætshistoriske årbøger

Den første udgave af Idrætshistorisk Årbog forsøger naturligt nok at nå vidt omkring for at præsentere og give smagsprøver. Her er organisationsmænds velkomstord, formidlingsmæssige overvejelser i mange afskygninger (museum, undervisning etc.), præsentationer af konkrete projekter om idrætshistoriske emner fra universitetsspecialer, og meto-disk-teoretiske diskussioner. En ganske spændende start for en ny årbog, der har som formål at etablere et aktivt forum for formidling af forskning og debat på et næsten jomfrueligt område uden fastlåste forskningsmetoder. Anders W. Berthelsen skriver i sit bidrag om vigtigheden af at forske tværfagligt og at tage sit udgangspunkt »nedefra« – i den selvorganisering, som idrætten og sporten har været og er. Niels Kayser Nielsen nævner i sin historiografiske oversigt over den idrætshistoriske forskning, at »idrætten måske ligger tættere på den umiddelbare sansning, som er forudsætning for enhver forståelse og erkendelse« (s. 34), og at det derfor er mærkeligt, at ingen rigtigt har taget idrætten alvorligt (underforstået altså: videnskabeligt!). Omvendt kunne man måske sige, at netop den umiddelbare sansning gør den videnskabelige beskæftigelse med idrætshistorie så vanskelig: Fodbold, det er noget man spiller – ikke skriver!

Men med understregningen af idrætshistorisk forskning i frøperspektiv og i vid forstand forskning med hele kroppen (ikke kun hovedet) blev der i 1985-udgaven af årbogen udstukket et anseeligt antal forskningsprojekter, -problemstillinger og -muligheder. Inspiration er her nok af. Desværre var der ikke i den første årbog råd til at rutte med illustrationerne. Et område, som ellers kalder på billeder, og som i høj grad er afbildet som idrætten og sporten, fik her en noget mat visuel ilddåb. Til gengæld indledtes en årligt tilbagevendende supplerende af den fællesnordiske bibliografi m.h.t. danske titler. Registreringen af danske idrætshistoriske publikationer og artikler sættes her i system til stor nytte for den videre forskning.

Idrætshistorisk Årbog 1985 nåede vidt omkring – og var i sin mangfoldighed et godt udtryk for områdets mangetydige blanding af oplevelse, overvejelse og kildearbejde.

1986-udgaven af Idrætshistorisk Årbog drejede sig rimeligt nok bl.a. om fodbold. Emnet var specielt aktuelt p.g.a. Mexico-VM og sikkert i et forsøg på at lande midt i en konjunktur indledes bogen med hele syv artikler om fodbold, ligesom forsidebilledet viser fodboldspillere i aktion. (Desværre valgte man her et meget ringe udklip af et fotografi, der næppe har lokket ret mange roligans i gyngen). Fodboldartiklerne vil dog noget andet end dyrke nationalromantiske helgenbilleder af Elkjær og Olsen: Her kommer den tværfaglighed, som var annonceret i den første årbog til syne, i hvert fald hvis man ser artiklerne samlet: gennem læsningen får man pædagogiske og psykologiske synsvinkler på spillet og dets udvikling, en etnologisk analyse af kønsforskellene i fodbold og den historiske dimension ridses op i 2 små socialhistoriske skitser over dels fodboldspillets oprindelse og udvikling i moderlandet England frem til 1. verdenskrig, og dels udviklingen i Danmark med organiseringen i de forskellige klubformer, som både er tidsligt og rumligt afgrænsede: borgerklubben, arbejderklubben, kvartersklubben og landklubben. Endelig en spændende lille artikel om fodbold i Tanzania.

Vigtigt for denne afdeling af 1986-årbogen er sammenhængen fodbold-samfund (kropkultur), som tydeligvis – og med en vis konsekvens – er ledetråden for forfatterne. Her er meget rigtigt at hente, omend ikke overraskende nyt. Der er tale om til en vis grad bearbejdede af universitetsspecialer, og det betyder, at man mærker grundigheden – videnskabeligheden. Det kommer der som sagt meget godt ud af, hvorimod man nok kunne savne kroppen, fascinationen eller hjertet i artiklerne. Netop oplevelsen af at bruge sin krop ligger givetvis i alle forfatternes baghoveder, men formidlingen heraf drukner til en vis grad i fremstillingen. Det er klart et af problemerne i videnskabelig beskæftigelse med snart sagt hvad som helst, så her blot nævnt en passant. En måde at gøre

fremstillingen mere levende på er at bruge gode illustrationer, men igen må der peges på, at billedmaterialet er meget magert – det var ellers en oplagt mulighed i formidlingen.

2. afdeling er helliget lokalhistorien. Generelt beskrevet af Knud Prange (lokalhistorien-rigshistorien, endnu engang), mens Verner Bruhn giver en fin oversigt over lokalt arkivmateriale – især foreningsarkivalierne. Jørn Hansen beskriver et lokalhistorisk Århus projekt i startfasen – og Torben Jacobsen et lokalt projekt om kvindeidræt i Vejle. Min sandten om ikke Vejle Boldklub havde damefodbold på programmet allerede i 1906. Måske er det derfor, klubben er blevet kaldt »elegantiere« og Provinsens Pryd (!)?

Og endelig giver Niels Kayser Nielsen et grundigt og veloplagt eksempel på en lokal idrætsforening i 20'erne og 30'erne. Herslev, hvorfra Kayser Nielsens verden går, er rummet og Ringrider-/Idrætsforeningen rammerne om et vigtigt socialt samvær – et helt centralt led i landsbyens socialisationsapparat, som alle vi, der er udgået fra et landsogn, genkender. Kayser Nielsen slår nemlig fast »at Idrætsforeningen i Herslev ikke på noget tidspunkt har været forum for idræt alene. Man har til stadighed haft andet end idræt på programmet, og idrætten er tilsyneladende aldrig blevet dyrket for sin egen skyld, men nok så meget som et middel til enten dannelsesmæssige formål og/eller til socialt fællesskab« (s. 153). Idræt – Samfund, igen. Artiklen om Herslev Idrætsforening er et godt eksempel på et stykke idrætshistorisk con amore forskning i bedste danske lokalhistoriske tradition, og mere til, – for traditionel foreningshistorie har haft tendens til evindelig hyldning af store personligheder. Uden at underkende enkelt-personers indflydelse har Kayser Nielsen imidlertid øje for den samfundsmæssige udvikling og dens uundgåelige nedslag i foreningen og landsognets sociale liv som sådan.

De to tema'er, lokalhistorie og fodbold, gør årbogen spændende og vedkommende – og når man så i et tredje – helt overraskende – »tema« får en masse (i hvert fald for os) ny viden præsenteret i form af en artikel om søfolks organiserede idrætsaktivitet (Kurt

Klaudi Klausen), så begynder årbogen at indløse nogle af de forventninger, man kunne have til initiativet. Forventninger, der drejer sig om grundig forskning og formidling omkring idræt og samfund – og om formidling af overraskende nye vinkler eller resultater. Med den afsluttende »service-afdeling« indeholdende anmeldelser, bibliografi o.s.v. stod Idrætshistorisk Forening her med en ganske vellykket årbog, som det dels var spændende at læse i (i hvert fald for os faghoveder) og som dels kastede nogle problemstillinger ud, der kaldte på videre forskning.

De to første årgange af Dansk Idrætshistorisk Forenings årbog var således samlinger af artikler, som – især for 1986-udgavens vedkommende – var friske bud på en række forskellige problemstillinger inden for idræts-sports-kropskultur.

Med 1987-årbogen ændrede årsskriftet stil og udseende. Det er svært at udgive nye skrifter og samtidig få økonomien til at hænge sammen – foreningen tæller trods alt kun godt 200 medlemmer, som ikke via kontingent alene kan finansiere udgivelsen – så med overgang til forlaget DUO forsøgtes en ny lancering, der slog på årbogen som en selvstændig udgivelse, snarere end en årbog. Løssalgskøbere lokkes med en flot forside med rødklædte gymnastikpiger og -drengene på et grønt græstæppe. Og øverst til venstre svæver årets tema: Gymnastikhistorie. Et godt tema for en lancering blandt de tusinder af tidligere og nuværende gymnaster, der må betegnes som potentielle kunder.

Personligt må man dog spørge sig om den nye stil tilfredsstiller én som læser. De ansatser til overraskende problemstillinger og forsøg, som kan anes især i 1986-udgaven, mangler her i udpræget grad. Billedmaterialet er ganske vist forbedret betydeligt i forhold til de to første årbøger, og lay-out'et fremstår ganske lækkert og læsevenligt. En stram tema-udgivelse som denne giver også mulighed for en mere grundig beskæftigelse med ét emne. Alligevel er det som om overgangen til et rigtigt forlag også har betydet mindre satsning, mindre plads til overraskelser. En vis sathed er slået igennem, hvilket giver sig udtryk i en række ret traditionelt opsatte artikler

om gymnastikkens udvikling. Det er der for så vidt ikke noget galt i, men friskheden, mangfoldigheden, tværfagligheden er i nogen grad gået fløjten i forsøget på at komponere en »rigtig« bog med en stram tematik. Efter denne lidt vage kritik, der egentlig bygger mest på registrering af »lystfølelsen« ved læsningen, skal vi dog ile med at sige, at der da så sandelig »sker noget« inden for tematikken.

Forfriskende er det, at der er blevet plads til enkeltpersoners erindringer omkring oplevelsen af bevægelse og gymnastik – dels gymnastikpædagogen Helle Gotveds personlige erindringer omkring arbejdet med gymnastik, bevægelse og afspænding – og dels Helga Olsens mere dagligdags beretning om gymnastik og foreningsliv i Sønderjylland i 20'erne og 30'erne. En ting, der kunne drages frem her er, at man godt kunne have brugt en mere analyserende artikel om gymnastik i lokalsamfundet – det var jo trods alt her, det foregik. Men med disse bidrag og John Engelbrechts artikel »Det legende menneske« og Maj-Britt Nørgaards »Gymnastik og sanselighed« er der ansatser til at arbejde med personlige oplevelser, fascination og kropskultur som basis og motor for personlig udvikling. Men nærmere vil vi beskæftige os med et par af de historiske gymnastikartikler, som er tyngdepunkt i bogen.

Bogens to første artikler, forfattet af hhv. Else Trangbæk og Ove Korsgaard, repræsenterer tilsyneladende to synsvinkler på gymnastikken i forrige århundrede – specielt indførelsen af den Ling'ske eller svenske gymnastik. Trangbæk betragter gymnastikhistorien mere snævert, end man egentlig er vant til. Hun ser på selve indholdet i de gymnastiske øvelser og på hvilke pædagogiske overvejelser, der lå bag. Hermed opnår hun at få manet nogle myter i jorden omkring den så forhadte tyske militærgymnastik, der var enerådende i de første (i hvert fald) 60 år af 1800-tallet. Målet med den tyske gymnastik var iflg. gymnastikpædagogen J. C. F. Guts-Muths at skabe det hele og handlende menneske »med legen i naturen og de naturlige bevægelser, som løb, spring og kast som det bevægelsesmæssige udgangspunkt« I mod-

sætning hertil fremstod den nye svenske gymnastik som rationelt fysiologiske bevægelser – «...den begyndende rationelle tankegang medførte en opsplitning mellem opdragelsen af kroppen og sjælen». Kort sagt: legen forsvandt for at blive afløst af disciplin og regler.⁶

Betragtet på denne måde beskriver Else Trangbæk den svenske gymnastik som et tilbageskridt i gymnastikpædagogikken – og man må spørge, hvor det demokratiske i den højt besungne svenske gymnastik dog ligger gemt. Svaret ligger naturligvis i inddragelsen af den bredere samfundsmæssige kontekst, inden for hvilken legeskulturen udvikledes og hvor den svenske gymnastik slog så kraftigt igennem. Alene ved at se på de institutionelle og foreningsmæssige rammer, gymnastik blev dyrket i, ses, hvordan man i hvert fald kvantitativt kan »måle« demokratiseringen af gymnastikken: før 1860 dyrkedes gymnastik alene inden for skolens og militærets rammer mens også højskoler, skytteforeninger, gymnastikinstitutter og gymnastikforeninger i sidste fjerdedel af 1800-tallet fyldtes af ivrige gymnaster. Netop den svenske gymnastiks tilknytning til højskolen og Venstre-bevægelsen gjorde den til en adækvat demokratisk kampform, der inddrog »de brede masser«.

Ove Korsgaard tager sit udgangspunkt her og viser desuden, at der også inden for den svenske gymnastik var store modsætninger mellem »det videnskabelige, terapeutiske, hygiejniske og pædagogiske på den ene side og kampen mod formynderi og eksperter og for selvforvaltning på den anden«. Dyrkelsen af den svenske gymnastik fremstod som folkelig og demokratisk i forbindelse med den politiske kamp – og det synes rigtig at se Linggymnastikken i det lys. Det er nemlig først via selv-organiseringen, at den svenske gymnastik blev til mere end gold eksercits: »Den kom til at indgå i et symbolsk handlingsforløb og blev ladet med betydning og en oplevelsesfyldte, der gjorde den kulturskabende«.⁷

Hvor Korsgaards artikel altså i høj grad

inddrager de politiske, økonomiske og sociale forhold, koncentrerer Trangbæk sig om indhold og pædagogisk udgangspunkt – og skønt derved også mere snæver er det forfriskende at inddrage, hvad det faktisk *var* for en slags gymnastik, de politisk vakte højskole-bønder sværgede til. Samtidig med at det er vigtigt at slå fast, at bønderne (og i hvert fald højskolefolkene) selv fyldte gymnastikken med betydning i en samfundsmæssig proces, så fremgår det også, hvilket øvelsesmæssigt indhold, der gjorde gymnastikken adækvat i disciplinerings- og selvdisciplinerings-processen: rationalitet, disciplin, selvbeherskelse. Ikke overraskende, i betragtning af det indhold, som den grundtvigske bevægelse i øvrigt havde, men sjældent trukket så tydeligt frem som her.

Hans Bondes artikel ligger fint i tråd hermed. De kropslige idealer og udtryksformer inden for den svenske gymnastik analyseres her gennem »kroppens semiotik«, forstået som en analyse af kropslige udtryksformer som en form for tegn eller sprog. »Netop idrætshistorien har oplagte muligheder for at bibringe den traditionelle skrift- og verbalorienterede historieforskning nye impulser. For fundamentalt handler idrætten om sansning, kropslighed og fascination...«.⁸

Bonde studerer derfor meget inspirerende indlæringen, inderliggørelsen af disciplineringen – bl.a. ved analyse af *retstillingen*, som det basale udgangspunkt for den regelrette gymnastik. I den rette ryggrad indlæses symbolsk bøndernes rejsning af den krummede krop. Og urokkeligheden og fastheden (maskuliniteten) profilerer bønderne opad, og afgrænser nedad i forhold til ikke mindst husmands- og landarbejderlagene.

Den svenske gymnastik, som Bonde konkluderende kan karakterisere som præget af et maskulint kropssprog med militære træk, blødes dog op i kvindegymnastikken, især med Elli Björkstén, hvis principper begyndte at vinde frem fra 1912, båret af betoningen af bevægelse og rytme og med musikakkompag-

6. Idrætshistorisk Årbog 1987 s. 6 og 7.

7. Ibid s. 19 og 22.

8. Ibid s. 33.

nement. Elli Björkstens gymnastik var indledningen til en vældig udvikling af kvindegymnastikken, der som dette århundrede er skredet frem i stadig stigende grad har monopoliseret gymnastikken som en kvinde-sag. Mændene har derimod i stigende grad vendt sig mod den mere maskulint prægede og resultatorienterede sport.

Som det skulle fremgå af beskrivelsen af de tre årbøger, som Idrætshistorisk Forening har udgivet, er der sket en udvikling i retning af opstramning af tematiseringen. 1987-udgaven handler meget konsekvent om gymnastik, og det er da rimeligvis også den form for kropskultur, der arbejdes mest med på de forskellige institutioner, hvor forskningen foregår. Imidlertid forekommer det, at en mere løs tematik, som også tillod bidrag om andre emner, end det valgte, ville styrke årbogens brugsværdi. I bibliografien bag i bogen, som i hver årgang fører udgivelser og forskning a jour, viser en hurtig gennemgang, at der arbejdes med så forskellige emner som arbejdersport, fodbold, sportsteknologi, friluftsliv, idrætsforeninger o.m.m. En nærmere præsentation af dele af denne forskning – også gennem anmeldelser – kunne fint være en del af formålet med en idrætshistorisk årbog. At der må tages økonomiske hensyn ved udgivelsen er selvfølgelig klart, og det udelukker muligvis den tema-opblødning, som vi her har talt for. Årbogen har dog knap nok fundet sin form endnu, og det skal blive spændende at se Idrætshistorisk årbog 1988, der er annonceret til at omhandle *Olympisme og De olympiske Leges Historie* – et godt bredt tema, der på forhånd lyder spændende.

En interessant udgivelsesrække er startet med de her omtalte årbøger, og der er grund til at håbe, at den kan fortsættes. Det er vigtigt med et kontinuerligt forum for formidling af idrætshistorisk forskning.

Leg eller disciplin?

Gymnastik er, som også antydnet i gennem-

gangen af 1987-årbogen, et emne, som har givet anledning til en del dansk forskning. På det lokalhistoriske område meget fint repræsenteret ved en bog, som skulle være dette tidsskrifts læsere bekendt, nemlig Verner Bruhns fremstilling af gymnastikbevægelsen i Ribe amt: *Plint og Talerstol* (Esbjerg 1979). Men også på andre områder af gymnastikhistorien udføres en mængde projekter, og det vil her være naturligt kort at opholde sig ved Jens Kroglunds monumentale oversigt over den tyske gymnastikpioner GutsMuths.⁹

Kroglunds bog om GutsMuths må ubetinget betegnes som et imponerende stykke arbejde, der ikke giver sig af med at udtrykke meninger, men hylder det gamle princip om objektivitet: »Det er altså absolut ikke dette skrifts ambition at mene noget. Men det er i højeste grad skriftets ambition, at de data og fakta, som det indeholder, vil vise sig at være korrekte.«¹⁰ Således lyder målsætningen, men at der naturligvis også i udarbejdelsen af en sådan bibliografi, som der her er tale om, er tale om udvælgelse og dermed om mening, er det dog vigtigt at slå fast. Fakta er ikke blot fakta.

Det er imidlertid en imponerende mængde facts, der her lægges på bordet. Som bogens titel angiver, hentes alt ind og registreres, som karakteriserer GutsMuths samtid – altså bl.a. skrifter, som er udsendt i hans levetid, og som kan have indflydelse på hans arbejde og tanker, både hvad angår generel europæisk tænkning og mere specifikt med hensyn til legemsøvelsernes historie. Udover at bogen faktisk fortæller GutsMuths historie årstal for årstal, har Kroglund opført lange lister over litteratur, der mere eller mindre beskæftiger sig med GutsMuths registrering af gymnastikhistoriske kilder i øvrigt og et stort afsnit om gymnastikhistorisk illustrationsmateriale. Litteraturen er opført både kronologisk og alfabetisk, ligesom et personregister hjælper som indgang til bogens væld af oplysninger og bibliografiske henvisninger. En egentlig gennemgang af denne kolossale opremsning af navne, litteratur og årstal er naturligvis

9. Kroglund 1982.

10. Ibid s. 247.

helt umulig, men her er i hvert fald et vægtigt stykke værktøj til arbejdet med denne gymnastikkens pioner, og vel egentlig også mere bredt til europæisk idehistorie med udgangspunkt i legemskultur. Det er en bog, der skal arbejdes med, og at det da også sker, ses bl.a. hos gymnasten og historikeren Else Trangbæk.

Tidligere har vi berørt en artikel af Else Trangbæk i Idrætshistorisk årbog 1987. Her fremlægger hun i kort form sin forskning omkring gymnastikkens udvikling i forrige århundrede, som en ansats til en mere nuanceret og afmytologiseret forståelse af den svenske gymnastiks gennembrud. Artiklen var et koncentrat af Trangbæks licentiatafhandling, som nu også er kommet som bog.¹¹

I denne udgivelse analyserer hun forrige århundredes gymnastikudvikling og -bevægelse tæt. Hovedpointen er, at den svenske ling-gymnastik, som højskolebønderne gjorde til deres, og som blev kaldt demokratisk m.v., set i forhold til den militæriske tysk-inspirerede gymnastik – i høj grad indholdsmæssigt byggede på militære dyder som præcision, kropsbeherskelse og disciplin. I modsætning hertil påviser hun, at den (eller de) gymnastikform(er), som udvikledes i Tyskland, tog udgangspunkt i det hele menneske – for gennem legen at udvikle sjæl og krop i forening. Denne humanistisk-pædagogiske målsætning udvikledes af GutsMuths – og i Jahn's Turn-øvelser lå ovenikøbet nationalpolitiske og frihedsidealistiske tanker i udviklingen af Turnerne til »selvstændige og initiativrige personer, som i givet fald ville kunne tage hurtige beslutninger i pressede situationer«.¹²

Det er interessant, at man kan finde ideologiske lighedspunkter mellem Venstre-gymnastikken og den tyske Turn-bevægelse: Jahn kæmpede for tysk enhed og frihed i begyndelsen af 1800-tallet – bønderne i Danmark kæmpede i 2. halvdel af samme århundrede for medbestemmelse, demokrati. Ikke desto mindre kom (med brede begreber) »tysk« og

»svensk« gymnastik til at stå skarpt over for hinanden i den kulturkamp, som prægede sidste halvdel af forrige årh. i Danmark. De tyske gymnastikpædagoger stræbte efter at skabe hele og handlende mennesker, og det gjorde de danske bønder vel også, men det er tankevækkende, at der var disciplinen til forskel (til tyskernes fordel!).

Det er åbenlyst, at det selvfølgelig ikke er nok at se på gymnastikkens indhold for at forstå den politiske og kulturelle kamp. Men den var en ikke uvæsentlig del heraf. Gennem højskoler, foreninger og først og fremmest den bevidsthedsudvidende oplevelse heraf blev der frembragt »betydning« til en gymnastik, som foregik i lige rækker, til kommandoråb, med ranke rygge og få gymnastikredskaber – måske endda i et hus, som man selv havde været med til at rejse. Det var her den danske udgave af den svenske gymnastik vandt sit »gods«. Sjovt nok viser det sig, at den svenske gymnastik i andre lande blev anset som mest velegnet til militærtræning!

Nuanceringen af myten om den svenske gymnastik forekommer at være det væsentligste i Else Trangbæks bog og det, som gør denne anderledes og overraskende i forhold til megen anden dansk gymnastikhistorisk litteratur.

Det er imidlertid ikke den eneste overraskelse, man støder på i denne bog. En anden, mindre, pointe er, at den svenske gymnastik ikke startede som mandsgymnastik den 25. februar 1884 på Vallekilde Højskole, som myten ellers automatisk angiver. Allerede i 1860'erne arbejdedes der med Ling-principper i *kvindegymnastikken* på gymnastikinstitutterne. Ligeledes »glemte« man ved indførelsen af den svenske gymnastik i skolerne, at skoleinstitutionen ikke besad det idemæssige/politiske grundlag for legemsøvelserne, der gjorde den voksne, mere eller mindre selvorganiserede gymnastik til kamp og uddannelse, men endte med en kedelig kommandogymnastik: »Pædagogikken havde flyttet sig fra at tage udgangspunkt i barnets lyst

11. Trangbæk 1987.

12. Ibid s. 199.

til at sikre kroppens pligter«. ¹³ Disciplineringen var sat ind, så vi kunne blive rigtige demokrater!

Else Trangbæks bog er struktureret i faser, der griber ind over hinanden. Dette sikrer en stor grundighed, men ærlig talt også en irriterende mængde gentagelser – her er ingen grund til at frygte, at man skal overse en pointe: den kommer igen og igen. I det stykke ligner bogen meget en universitetsafhandling, hvad den jo forøvrigt også er, men endnu en gennemskrivning eller en anden strukturering havde ikke været af vejen. Teksten er ellers både velskrevet og letlæst, og illustrationerne rimelige, især de mange instruktionstegninger fra gymnastikhåndbøger – de fortæller mere end mange ord.

De første 40 sider bruges til at gennemgå de forskellige gymnastiksystemer. Et meget nyttigt redskab at have ved hånden til opslag, både i forhold til den videre læsning i bogen, og til arbejdet med gymnastikhistorie i det hele taget. Dernæst følger et kort afsnit om gymnastikkens etableringsfase i Danmark – inden bogens hovedafsnit kortlægger gymnastikmiljøet og -udviklingen i Danmark i 2. halvdel af 1800-tallet.

Fremstillingen er her bygget op i en række afsnit – om højskolerne, skytteforeningerne, de private gymnastikinstitutter, de frie gymnastikforeninger, skolen – og indenfor disse er overholdt en stram struktur, hvor der til hver institution stilles de samme spørgsmål ang. målsætning, fysiske rammer, hvem underviste, indhold for skytte- og gymnastikforeningernes vedkommende ligeledes det ikke uvæsentlige punkt om socialt samvær og satsningen på eller fraværet af præstationer i gymnastikkens udtryk.

Som ovenfor nævnt resulterer denne gennemgang i en del gentagelser, men man får altså også meget at vide om de enkelte institutioner.

Skytteforeningerne og højskolerne har man hørt om før, så det forekommer mest spændende, at Else Trangbæk gør lige så meget ud af gymnastikinstitutterne og de frie gymnastikforeninger, som væsentligst er byfænome-

ner. De frie gymnastikforeninger i byerne domineredes f.eks. af den dansk/tyske gymnastik, i modsætning til skytteforeningerne på landet, hvor den svenske gymnastik slog igennem samtidig med provisorieårenes kamp. Else Trangbæk kan dog fastslå, at gymnastikforeningerne ikke arbejdede med militærøvelser efter 1880, men »Gymnastikken bestod af forberedende øvelser, smidighedsøvelser, veltigering, høj- og længdespring og de tyske turn-øvelser og samarbejdet mellem gymnastik og idræt var et karakteristisk træk«. ¹⁴ Ved denne indholdsbeskrivelse af byforeningernes gymnastik-aktivitet understreges netop forskellen til skytteforeningernes og højskolernes svenske gymnastik. For i modsætning til disse lagde gymnastikforeningerne vægt på enkeltmands-færdighed og artisteri. Målsætninger, der kunne få enhver svensk-inspireret gymnast til at vende sig bort i afsky. Ligeledes opfattede bygymnastikforeningerne sig som upolitiske, hvor den svenske gymnastik blev et kampmiddel for skytteforeningsgymnasternerne.

Det ovenfor anførte er selvfølgelig kun et yderst fragmentarisk referat af det store kortlægningsafsnit, og et egentlig referat kan der ikke blive tale om her. Her er blot nævnt et lille, men meget tydeligt punkt, hvor forskellene inden for den danske gymnastik-verden viste sig. Meget tilfredsstillende er det at se en grundig gennemgang af bygymnastikforeningerne, på linie med skytteforeningernes gymnastik. Det giver en masse interessant viden.

Som sidste hovedafsnit i bogen gennemgår Else Trangbæk gymnastikstriden og de to gymnastikkommissioners arbejde. Hun har her gennemgået et ganske omfattende materiale, bestående af artikler og debatindlæg fra forskellige tidsskrifter, breve mellem nogle af stridens frontfigurer, gymnastikkommissionsmateriale o.s.v., og specielt de svensk-venliges fremragende taktiske lobby-arbejde træder her tydeligt frem: Klart nok at de i moderne politisk virksomhed måtte overhale de officerer og Højre-folk, som holdt fast i den dansk-tyske gymnastik for det var jo »svenskerne«, der var de fremadstormende, de »re-

13. Ibid s. 214.

14. Ibid s. 124.

volutionære«. Spændende læsning, ikke blot for idrætsinteresserede, men så sandelig også for politiske historikere.

Ove Korsgaard og kampen om kroppen

I 1982 udsendte forstanderen på Gerlev Idræts højskole Ove Korsgaard *Kampen om kroppen*. – *Dansk idræts historie gennem 200 år*. Det er et flot værk på næsten 400 sider med masser af fine illustrationer, personbiografier, person-, sag-, og stedregister. Bogen vil sikkert få klassikerstatus inden for det idræts-historiske område og være den fremstilling megen fremtidig forskning vil spille op imod.

Med sin brede syntese kan Korsgaard naturligvis ikke nå ned i alle detaljer, hvorved en del af idrættens og sportens mange myter sikkert vil overleve i »Kampen...«. Ligesom en række områder og forhold ikke berøres. Desuden er »Kampen...« i høj grad en institutionshistorie, hvor organisationerne, foreningerne og de »betydende« personligheder står i centrum. Det betyder imidlertid, at man netop hos Korsgaard kan hente en række af de faktuelle oplysninger om organisationer, personer, begivenheder m.m., man vil have brug for i et videre arbejde med kropskulturen. Der er altså med »Kampen...« blevet etableret et godt udgangspunkt, hvis man vil lægge f.eks. en social-, kultur-, eller mentalitetshistorisk vinkel på idræts-historien, ligesom man ved en lokalhistorisk behandling af idrætten her har de større brede linier.

Man kan i høj grad se Else Trangbæks »Mellem leg og disciplin« som et »opgør« med »Kampen...«. Andre »opgør« og uddybninger er bl.a. blevet foretaget i specialer, og endnu flere vil sikkert følge efter.

Et af de emner, man måske kunne have ønsket sig en behandling af i »Kampen...«, er bøndernes legeskultur – den folkelige kropskultur på landet – før gymnastikforeningernes fremkomst i slutningen af forrige århundrede. Dette emne tog Ove Korsgaard op i 1986 i bogen *Krop og kultur* med undertitlen »Andels-

bøndernes gymnastik mellem almuens leg og borgerskabets sport«. Bogen er led i serien »Dansk kulturhistorie og bevidsthedsdannelse 1880-1920« fra Odense Universitet.

I forhold til »Kampen ...« er der en del overlapninger i »Krop og kultur«. Vi får igen historien om skytteforeningerne og den grundtvigianske gymnastikbevægelse og sportens fremvækst. Vinklen er dog, som undertitlen antyder, rykket således at gymnastikforeningerne står i centrum, ideologisk og praktisk klemte inde mellem den tidligere landlege og den nye sport. Det nye er imidlertid, at bondelandets lege får en beskrivelse (der fylder ca. ¼ af bogens lige godt 100 sider). Korsgaard kan her kun give et rids eller en appetitvækker på dette store og spændende emne, der (også) står for at blive udforsket i detaljer.

Det interessante ved legene er, at de ikke som sporten og gymnastikken var underlagt en overordnet instans, der bestemte diverse former for regler og rammer. Der var ingen kvalificerende eller andre begrænsninger. Ofte legede drenge, piger, unge og gamle sammen.

Legene varierede fra egn til egn. Der har således været et bredt spekter af lege, der er gået i arv fra generation til generation. Legene udtrykte bondesamfundets traditioner og normer og fungerede således socialiserende. »De (legene) udgjorde et af de afgørende kulturelle midler til at fremme en følelse af fællesskab og styrke de kollektive bånd.«¹⁵

Selv om der har været en mangfoldighed af lege, er det muligt at finde visse »temaer«, der går igen. Korsgaard citerer Jørn Møller fra Idrætsforsk (der bl.a. arbejder med indsamling af beretninger om lege) for en opdeling af legene i fem kategorier: *Kongelege* (hvor der gennem legene udskilles en »konge«, eksempelvis en skyttekonge, majkonge eller en fuglekonge), *Syndebugslege* (lege, hvor en syndebug udpeges, »er den«, det gælder her om at komme tilbage i fællesskabet), *Gantelege* (lege med bl.a. det formål at skabe kontakt mellem kønnene, det er f.eks. selskabs- og sanglege),

15. Korsgaard 1986a s. 25.

Behændighedslege (lege, der skal vise og fremme fingerfærdighed, smidighed og/eller styrke) og endelig *Kamp- eller kaplege* (her gælder det om at finde frem til den bedste på et bestemt område – ofte gennem fysisk styrke).

Som disse lege-»temaer« viser, var der en tæt sammenhæng mellem legene og den kultur, hvori de foregik. Det er mange af de dyder og normer, der fandtes på landet, som gennemspilles i legene. F.eks. viser Korsgaard, hvordan fysisk styrke var et vigtigt aktivt både direkte og som status-givende. »Vigtigt var det at kunne hævde sin ret ved hjælp af ordet, men også fysisk styrke synes at have spillet en ikke ubetydelig rolle, hvilket igen fik betydning for udformningen af almuenes legekultur.«

Stridigheder om f.eks. markskel blev ofte løst ved et godt slagsmål. Dette satte spor i legeskulturen. Brydning og slagsmål blev en del af legene. Her var der også mulighed for at erhverve status i fællesskabet. »Gennem kampe og slagsmål kunne drengene vise sig værdige til den eftertragtede titel som karl, og karlene kunne vise sig værdige til den eftertragtede pige.«¹⁶

I 1814 blev gymnastik gjort obligatorisk i almueskolen. Bøndernes børn skulle til at lære at udøve gymnastik. Det stødte imidlertid på kraftig modstand fra bondesamfundets side. »Der var derimod en verden til forskel mellem bøndernes leg og spil, som de selv forvaltede og regulerede, og så statsmagtens gymnastik, som lærerne skulle sørge for blev gennemført.«¹⁷

Op igennem 1800-tallet manifesterede denne konflikt sig indtil slutningen af århundredet, hvor Venstre- og højskolebønderne optog den svenske/lingske gymnastik som deres. Denne gymnastikform fik man så til dels presset ind i skolerne.

Om statsmagtens gymnastik i første halvdel af 1800-tallet hedder det: »Gymnastikken må ses som et middel til at eksercere kroppen og dermed disciplinere sindet på en bestemt

måde.«¹⁸ Hermed slås strengene fra »Kampen...« an. Der foregår til stadighed en kamp om kroppen. En kamp hvor en række interesser, normer og traditioner kæmper om at præge den kropslige kultur. Det er en stadig pågående kamp med mange facetter. Det kommer fint til udtryk i »Krop og kultur«.

Legene afløstes mere eller mindre af den svenske/lingske gymnastik i skytte- og gymnastikforeningerne samt på højskolerne. Denne legeskultur har i hovedsagen rod på landet. I byerne fik den engelske sport fra slutningen af 1800-tallet fodfæste. En legeskultur, der med byernes stigende dominans i dette århundrede, fik stadig større magt, samtidig med at den også vandt indpas på landet. Mellem den svenske/lingske gymnastik og sporten foregik der i begyndelsen af 1900-tallet en vældig kamp, hvor beskyldninger mod hinanden føg igennem luften (gymnastikken er indelukket, stiv og kedelig, sporten er farlig og fyldt med overdrivelser o.s.v.).

Hvor blev legene så af? Det blev forsøgt at lade legene indgå i skolernes legemlige aktiviteter. Det lykkedes imidlertid ikke. »Det viste sig umuligt at skabe interesse for at videreføre gamle lege som f.eks. »saltbrød«, »tre mand høj«, »bytte gårde«, »enkeleg« i en pædagogisk sammenhæng. Det var nye aktiviteter som engelsk sport og svensk gymnastik, som drog folk til sig. De samfundsmæssige forudsætninger for almuen legekultur var smuldreret væk, kun som børneleg levede en del videre.«¹⁹ Det var ikke muligt for legene at overleve i gymnastikkens og i sportens rammer. I sporten søger man at fjerne det tilfældige og uberegnelige, resultater gemmes og sammenlignes nationalt og internationalt, der sker en kønslig, aldersmæssig og styrkemæssig opdeling af de deltagende, tiden har afgørende betydning og der sker en specialisering.²⁰ Disse ting er i stærk modsætning til leg.

Men i virkeligheden dukker legen vel ofte mere eller mindre spøgelsesagtig op i den le-

16. Ibid s. 21.

17. Ibid s. 37.

18. Ibid s. 36.

19. Ibid s. 89.

20. Ibid s. 89–92.

gemsulturelle debat og virkelighed. Der er den professionelle fodboldspiller, der snakker om at stoppe, når det ikke længere er sjovt (legende) o.s.v. I realiteten er det vel legen eller legeelementer, der er drivkraften hos mange af ikke-elitens kropslige udfoldelser – også når det er sport, man dyrker. I Jørgen Leths film »Det legende menneske«, der for nyligt blev vist i tv, kan man se at legen stadig overlever mange steder – også hos voksne:

I 1938 udgav den hollandske kulturhistoriker Johan Huizinga »*Homo Ludens – om kulturens oprindelse i leg*« (dansk udgave 1963). Heri eftersporer han legen i kulturen fra de ældste kulturer til nutiden. For Huizinga er leg ikke bare det, det i dag regnes for, nemlig noget uvæsentligt, der hovedsagligt har med børn at gøre. Huizinga finder leg og legende elementer i stort set alle livets forhold: religion, krig, digtning, musik, retspleje o.s.v. Hovedpointen, der gentages bogen igennem, er, at leg ikke opstår af kultur, og kultur ikke opstår af leg, men at kulturen »udvikler sig i og som leg«. ²¹ Begge dele er tæt sammenvævet. Der foregår en stadig vekselvirkning. Kulturen leges i sine oprindelige faser. Kultur opstår i form af leg, og kulturen leges oprindeligt. Der er et legende moment over kulturen i dens oprindelige faser, i kulturen udspilles legenes former og stemning. ²² For Huizinga er leg en af grundstenene i civilisationen. Huizinga bliver imidlertid noget pessimistisk, når han når op til vort århundrede. Med industrialiseringen forsvinder legen.

Det kunne være spændende at tage Huizingas vinkel op og lade legen og legeelementer være indgangsvinkel til den danske idræts historie. Det ville straks give en helt anden historie. Og det ville i høj grad give elementer til en nutidig debat. Foregår der ikke i dagens Danmark en kraftig nedprioritering af legen. Hvor mange voksne leger?

Denne mangel på leg er naturligvis også en del af den kamp om kroppen, der til stadighed foregår. Sporten har i dag så stor dominans, at det måske umiddelbart kan være

svært at få øje på sprækker og konflikter heri. Men i virkeligheden foregår der for øjeblikket en kraftig kamp om kroppene. »Den grønne bølge«, jogge- og motionsbevægelsen, interessen for de østlige kropskulturer, de mange nye terapiformer o.s.v. viser, at der er bevægelse i legeskulturen. Derudover – eller måske i forbindelse med – stilles der mange spørgsmål til sporten, som vi oplever den i dag. Kan sporten med den grænseløse rekordjagt blive ved med at være tiltrækkende? Er sporten ikke ved at brække midt over i en stadig mindre og stadig mere indædt kæmpende elite, der får al økonomisk og mediemæssig opmærksomhed, og en stadig større bredde, med stadig mindre til fælles med eliten?

Disse spørgsmål – bl.a. – tager Ove Korsgaard op i *Kredsgang* fra 1986 med undertitlen »Grundtvig som bokser«. Bogen må siges at være en debat-bog med et idrætshistorisk udgangspunkt. Bogen viser hermed, hvordan historien kan (skal ?) bruges i en nutidig sammenhæng. I historien ligger forudsætningerne for vores nutid, men der ligger også forudsætningerne for en anden fremtid end den, der umiddelbart er udsigt til.

Opsummerende omkring Ove Korsgaard må man sige, at titlen på hans første bog – »Kampen om kroppen« – er særdeles dækkende for hans arbejde med og syn på kroppen og idrætten i historien. Det er i høj grad O.K.'s fortjeneste at have vist, at krop og kropslige aktiviteter ikke er en neutral foreteelse, noget »naturligt«, man bare gør. Noget der er historisk uforanderligt. »Man har da altid løbet om kap« o.s.v.

Korsgaard sammenligner med arkitektur. Enhver historisk epoke har en arkitektur, der er dominerende. På samme måde har enhver epoke en dominerende legeskultur. En legeskultur der udtrykker – legemliggør – den omgivende kultur. I indledningen til »Kampen om kroppen« hedder det: »Udgangspunktet for denne bog er, at sporten er den dominerende form for legeskultur i de mo-

21. Huizinga 1963 s. 176.

22. Ibid s. 54.

derne industrisamfund i både øst og vest. Og en hovedtese er, at gennem sporten bliver de centrale tanker og ideer i industrikulturen legemliggjort. Den enkeltes forhold til rum og tid, fortid og fremtid bliver hamret ind i kødet på både udøvere og tilskuere. De olympiske leges motto: hurtigere – højere – stærkere, er et sammenfattende udtryk for industrikulturens og sportens fælles grundlag: ekspansion.«²³ Hermed er der åbnet for en historisk – og en kulturhistorisk – behandling af legeskulturen.

At en legeskultur er dominerende betyder imidlertid ikke, at den er den eneste eksisterende. På samme måde som der foregår (og historisk *har* foregået) en kulturel, politisk o.s.v. kamp, foregår der en legeskulturel. Også på dette område brydes interesser og meninger. Der er således lukket op for at få kroppen – i bred forstand – med i historieforskningen og -skrivningen.

At O.K. befinder sig og har rod i højskolebevægelsen fornægter sig ikke. Udgangspunktet for hans arbejder befinder sig her. Det er i høj grad højskolebevægelsens legeskultur, der interesserer (dog langt fra kun). Der er ingen tvivl om, at det for O.K. meget har handlet om at finde sine legeskulturelle rødder. Dette viser imidlertid samtidig, at en række andre vinkler på legeskulturens historie er mulig (og påkrævet!)

Centring

Fra Gerlev Idrætshøjskole og det der hjemmehørende idrætsforskningscenter, Idrætsforsk, udgår tidsskriftet Centring. Heri ansues sporten, idrætten og kroppen fra en lang række synsvinkler. Blandt vinklerne er ikke mindst den historiske. Der optræder egentlige historiske artikler. Men ofte ligger den historiske synsvinkel som en understrøm i mange af bidragene. At se på ting og be-

greber med historiske briller betyder ofte en relativisering, hvor forhold der tager sig selv-følgelige og naturgivne ud, viser sig at have en historisk oprindelse og udvikling. Tingene og begreberne er ikke naturlige, men kulturelle. Sådan er det også med sporten eller legeskulturen.

Et af Centrings »projekter« har været at udvide idrætsbegrebet og vise, hvor bred og mangfoldig kropskulturen er. Det er muligt at udøve kropslige udfoldelser på en lang række andre måder end de, vi ser i f.eks. tv-sporten. Sporten har i dag en så massiv magt og indflydelse, at det virker som om, sporten er den eneste og den eneste rigtige måde at bevæge kroppen på. At det ikke er tilfældet viser bl.a. historien. I virkeligheden er sporten, som vi kender den idag, en ret ny foreteelse.

I Centrings 1. årg. (nr. 3 1980) sætter Ove Korsgaard i artiklen »Legeskultur og sport. – mod en historisk bestemmelse af fænomenet sport« sig for at sætte sportsbegrebet i historisk relief. Han mener, at det er nødvendigt at skelne mellem sport og legeskultur: »Det giver nemlig ingen mening at kalde alle de fra historien kendte former for lege, spil og fysisk træning og hærkning for sport. Men det giver derimod mening at sige, at alle de fra historien kendte former for kulturer og kulturepoker har en form for legeskultur. Ofte med en tydelig adskillelse mellem overklassens og underklassens legeskultur.«²⁴ – »Ligesom enhver kultur og kulturepoke har en dominerende form for arkitektur, har den en dominerende form for legeskultur.« »I de moderne industrisamfund er sporten den dominerende form for legeskultur.«²⁵ Sport må forstås som en historisk og samfundsmæssig specifik form for legeskultur, og ikke som den mytologiske historieskrivning gør, der forstås sporten som en »evig form for legeskultur«.²⁶

Denne historisering af sportsbegrebet er betegnende for Centring, Ove Korsgaards arbejder og i det hele taget den nye interesse for

23. Korsgaard 1982 s. 13.

24. Centring nr. 3 1980 s. 118.

25. Ibid s. 119.

26. Ibid s. 120.

idræts/sports-historie. Historiseringen er en nødvendig forudsætning for en dybere beskæftigelse med sport og idræt. Legemskulturen på et givet tidspunkt må nødvendigvis ses i den historiske kontekst. De strømninger (af kulturel, politisk, ideologisk og generel samfundsmæssig art), der bevæger sig, påvirker naturligvis også legemskulturen (ligesom legemskulturen afgiver påvirkninger).

Legemskultur er altså ikke kun et spørgsmål om »Hurtigere – Højere – stærkere« (De Olympiske Leges motto, der også fint betegner sportens værdigrundlag). Forskellige tiders, sociale lags og forskellige steders legemskultur kan antage vidt forskellige former.

Denne vinkel på sporten (=legemskulturen) har affødt en række vidt forskellige artikler i Centring. De to første årgange indeholdt en række vidtspændende artikler, hvoraf en del var oversatte udenlandske bidrag. Blandt de mere direkte historiske bidrag kan nævnes: Ove Korsgaard: »Legemskultur og sport« (1980/3), Henning Eichberg: »Fra eksercitier til sport« (1980/4), Ray Willis: »Nye (og gamle) begreber om menneskekroppen« (1980/4), Henning Eichberg: »Civilisation og breddesport« (1981/1), Anders S. Brak: »Weimarrepublikkens borgerlige sport« (1981/1), Ejgil Jespersen: »Sportens opvækst i den industrielle civilisation« (1981/2), Henning Eichberg: »Kroppens sportslige parcelering« (1981/2).

3. årgang lægger ud med et nummer, der optrykker en række kronikker fra 1970'ernes sports-debat i aviserne. Her kan man få et indtryk af nogle af de syn på sporten, der mere eller mindre ligger som grundlag for den sports- (og sportshistoriske) forskning og interesse, der har udviklet sig i løbet af 1980'erne.

Fra nr. 2 1982 går Centring mere eller mindre over til at udgive temanumre med temaer fra »Idræt og kønsroller«, til »Showsport« (1987/1).

Temanumrenes emner viser fint det brede syn på legemskulturen, der kommer til udtryk i Centring. Udover de enkelte temaer rum-

mer Centring anmeldelser og beretninger. Som med så mange andre små tidsskrifter er Centring ikke udkommet lige stabilt (mildt sagt).

Henning Eichberg og kulturrelativismen

Blandt de hyppige bidragydere i Centring er Henning Eichberg, der er historiker fra Vesttyskland. I begyndelsen af 1980'erne flyttede han til Danmark. Han har her i høj grad haft indflydelse på og virket som inspirator for den danske idræts-historiske forskning.

I 1978 udgav Eichberg disputatsen *Leistung, Spannung, Geschwindigkeit. – Sport und Tanz im gesellschaftlichen Wandel des 18./19. Jahrhunderts*. Disputatsen omhandler ændringerne af kropsbeherskelsen i 1700-1800-tallet. Disse ændringer ses som udtryk for mere generelle samfundsmæssige ændringer. F.eks. har fremkomsten af den industrielle tid – der er ekspansiv pegende mod det uendelige – sin parallel i sportens stadige jagt på rekorder. I modsætning hertil betegnede figurridning (i 1700-tallet) den cirkulære tidsopfattelse.

Blandt det gennemgående i Eichbergs arbejde er at »afsløre« ting og begreber, der normalt og i det daglige opfattes som naturlige. Eichberg eftersporer tingenes og begrebernes genese og udvikling og viser hermed, at de ikke er naturlige – men kulturelle. Det interessante er da at se på hvilke udviklinger, der er tale om, og i hvilke sammenhænge de er foregået.

Et eksempel på dette kan være artiklen »Hverdagslivets parceller« (Eichberg 1984). Her efterspores fremkomsten af den bolig, vi kender i dag, hvor der er en rumlig opsplnitning af de forskellige funktioner (dagligstue, soveværelse, børneværelse, køkken, toilet og evt. andre). Tidligere (15–1700-tallet og bagud) fandtes en sådan opsplnitning ikke. Det er der mange tegn på. »Også malerier og træsnit fra det 16.-18. årh. viser børns og voksnes integrerede liv i den boligstruktur, som i socialhistorien kaldes »Das ganze Haus«.«²⁷ F.eks. blev børneværelset efterhånden skilt ud. Et

27. Eichberg 1984 s. 54.

tegn på børnenes gradvise udgrænsning (barndommens opståen). Der var ikke længere plads til børnene i »det hele liv«, der iøvrigt heller ikke var så »helt« længere, men også opdelt i en række parceller og funktioner. Med bilismens fremkomst mistede børnene gaden som socialt rum, parcelleringen fik endnu en tand.

Også soveværelset, dagligstuen og køkkenet blev udskilt som selvstændige rum. Denne udvikling ser Eichberg som hørende til en række sammenhængende samfundsmæssige forandringer. D.v.s. at der ikke er *en* styrende årsag, men en række »årsager« der gensidigt påvirker hinanden.

Hvad har dette da med idræts- og sports-historie at gøre? En hel del. Det er *kroppene*, der bevæger sig i boligens rum. Boligens historie bliver dermed en del af kroppens historie. Et eksempel: »I tiden efter reformationen fandtes forskellige steder i Europa et folkeboldspil, hvor indbyggere fra to landsbyer skulle føre bolden gennem landskabet fra afmærkning til afmærkning, fra den ene kro til den anden. Både de sociale og fysiske omgivelser var med i spillet. I forbindelse med industrikulturens sportificering blev boldspillet spærret inde i indhegnede parceller, i idrætspark, sportspladser og på kunstige skøjtebaner.«²⁸ Parcelleringen har foregået på mange felter og områder.

Også bilismen har Eichberg inddraget i sit arbejde. I et par meget spændende artikler – »Fartens fantasme«²⁹ og »Automobilens revolution«³⁰ – eftersporer Eichberg bilens fremkomst og undersøger, hvad det har betydet for det samfundsmæssige rum og livet generelt. Hvilken betydning har bilens fremkomst fået for kroppene? Det har bl.a. betydet, at farten og det retlinede har fået stor dominans. De store færdselsårer har opsplittet byerne og gjort dem farlige at bevæge sig (lege) i, og det har gjort afstandene større.

Kroppene er kommet i klemme, blevet inde-spærret og ensrettet efter de lige linier.

De her nævnte eksempler er medtaget for at vise bredden i kropskulturelle undersøgelser.

Den krop, der er tale om, er den sociale krop. Med udgangspunkt i dens erfaringer og bevægelsesformer, dens sanselighed og aktivitet foretages historiske og samfundsmæssige undersøgelser. Hermed kan en lang række felter og emner trækkes ind som relevante og betydende for de kropskultur-historiske undersøgelser (hygieine, sygdom, sundhed, seksualitet, natur og naturlighed og normalitet er blot blandt de mest nærliggende emner).

Et af Eichbergs stadig »pågående« projekter går ud på at formulere en samfunds- og historieteori, der tager udgangspunkt i kroppen og kropshistorien. Ideen er, at samfundsmæssige forandringer tidligt i forandringen får kropslige udtryk. F.eks. falder industrialiseringens og fremskridtsideernes fremkomst i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet sammen med sportens fremkomst i England. »Mellem sportshistorie, industrialiseringens historie og fremskridtsideernes historie er der (... både en samtidighed og en konfigural sammenhæng).«³¹

Teorien – der meget er på det prøvende skitseplan – er bl.a. en kritik af basis-overbygning-skemaet. Hvor er kroppen henne i dette skema, spørger Eichberg.

Vi skal ikke her gå nærmere ind i disse teoretiske overvejelser.³²

Uanset de teoretiske uklarheder er de konkrete udfoldelser af teorien – som der her er givet et par eksempler på – særdeles spændende læsning der åbner for nye sammenhænge og sætter nyt lys på tilsyneladende naturlige ting.

Et konkret stykke historieskrivning er *De grønne bølger*. – *Træk af natur- og friluftslivets historie*, som Eichberg har skrevet sammen

28. Ibid s. 69.

29. Eichberg 1982.

30. Eichberg 1986a.

31. Eichberg 1986b s. 22.

32. En udfoldelse af de teoretiske overvejelser kan følges i Eichberg 1986b, ligesom der i Eichberg og Jespersen 1986 er mere teoretiske afsnit.

med Ejgil Jespersen. Bogen er en beskrivelse og bearbejdning af friluftslivets historie i Danmark i de sidste ca. 200 år. Vi skal ikke her gå nærmere ind i en præsentation af bogen.³³

Det skal blot bemærkes at »De grønne bølgere« er en uhyre interessant og spændende bog, der ikke blot er en bog om fritid, men i virkeligheden en bred kulturhistorie.

En dansk fodbolds historie?

I 1989 fylder Dansk Boldspil Union (DBU) 100 år. I den anledning er Knud Lundberg ved at udgive et 4-bindsværk, *Dansk fodbold*. I bagsideteksten på første bind hedder det bl.a. »Med dette bind indleder Knud Lundberg værket Dansk Fodbold, som med 4 bind vil skildre de sidste 50 år af dansk fodbolds historie. Knud Lundberg fortæller om den lange periodes store skikkelser og berømte kampe.« Det er den sidste del af dette citat, man skal mærke sig, hvis man vil have et indtryk af værkets indhold (foreløbigt er der kommet tre bind). Skildringen af de sidste 50 års dansk fodboldhistorie kniber det noget med. Med mindre – naturligvis – man definerer dansk fodbold særdeles snævert.

Det, Lundbergs værk i realiteten omhandler, er det danske fodboldlandsholds historie fra nederlaget til Tyskland på 8-0 i 1937 og fremefter. Det er naturligvis også en spændende og relevant historie at få trukket op. Men det er *ikke* skildringen af de sidste 50 års dansk fodboldhistorie.

I den forbindelse undrer det, at man ved et 100 års jubilæum kun medtager en skildring af halvdelen af årene. Ganske vist kom der i 1939 en bog om de første 50 år – »Dansk Boldspil-Unions 50 års jubilæum«, – en bog der iøvrigt medtager både cricket og tennis. Og vægtigere udkom i 1935 Johs. Gandil (red.) »Dansk fodbold«. Et større værk på 700 sider, der bl.a. opridser en række forskellige klubbers historie. Men for det første bør nye interesserede, der er kommet til i de

sidste 50 år, vel også have mulighed for at stifte bekendtskab med de første 50 år. For det andet – og vigtigere – er der, som denne artikel bl.a. er udtryk for, sket en del på det sports- og idrætshistoriske område. Det kunne være spændende at få dette indarbejdet i en skildring af dansk fodbolds historie. Der ligger nemlig en række spændende spørgsmål og arbejdsfelter i den historie.

Fodbold blev formentlig spillet første gang i Danmark i midten af 1870'erne. Det foregik på Sorø Akademi. I 1879 præsenterede KB spillet for offentligheden på Eremitagen. I 1880-90'erne stiftedes en række fodboldklubber i København. Den københavnske fælled var i starten det yndede spille- og øveområde. Omkring århundredeskiftet spredtes spillet til det øvrige Danmark. Fodboldspillet skød op i en lang række byer, og spillet fik indpas i en række allerede etablerede idræts- og sportsklubber og -foreninger.

F.eks. er Vejle Boldklub (VB) startet i 1891 som cricket- og langboldklub. I 1902 tog man fodbold på programmet. I 1903 meldte en eksisterende fodboldklub, »Fremad« sig ind i VB. Hermed kom der rigtigt gang i fodboldspilleriet. Interessant er det, at fodboldspillerne i starten ikke havde stemmeret på generalforsamlingen. Fodbold var måske ikke fint nok. Muligvis har man også været bange for at de tidligere »Fremad«-spillere skulle få dominans. Lynhurtigt fik fodboldspillet overtaget, og i 1908/09 blev klubbens cricketmateriale stillet til salg. Fodboldspillet blev enerådende og oplevede snart en stor popularitet.³⁴

AGF (Aarhus Gymnastik Forening) startede i 1880 udelukkende som gymnastikforening. I 1902 tog man fodbold på programmet for at holde på medlemmerne i de gymnastikfrie sommermåneder. Også her fik fodboldspillet hurtigt en fremtrædende position. Selv om AGF har afdelinger inden for en række forskellige sportsdiscipliner, er der ingen tvivl om, at fodboldspillet også her hurtigt fik en dominerende stilling.

Generelt vandt fodbold frem over hele lan-

33. En mere indgående præsentation i Claus Nielsen 1987.

34. Vejle Boldklubs jubilæumsskrift 1891–1941. Vejle 1941.

det med rivende hast i årtierne efter århundredeskiftet. Der skød klubber op i enkelte kvarterer i de større byer og på landet. Der dannedes klubber med bestemte sociale tilhørsforhold. F.eks. i Aarhus dannedes AIA (Arbejdernes Idrætsklub i Aarhus) i 1918 af utilfredse AGF'ere. I Vejle dannedes i 1944 boldklubben »Kammeraterne« af frafaldende VB'ere. I begge tilfælde var det klart sociale forskelle, der dannede grundlag for de nye klubber. (I AIA skulle man i starten have fagforeningsbog, for at kunne være medlem!)

Det var ikke kun som aktivitet, at fodbold blev populært. Interessen for at overvære kampene blev også hurtigt stor. Stadions over hele landet blev til de lidt mere betydende kampe fyldt til sidste trætop.

Eksempler som disse åbner for en række spændende spørgsmål, der ikke kun vil afdekke forhold i selve fodboldspillet. De vil også kunne sige noget om forhold i det danske samfund generelt.

Hvorfor blev fodbold hurtigt så populært? Hvordan er fodboldspillets udvikling i.f.t. udviklingen i legemskulturen generelt – og i.f.t. den kulturelle udvikling iøvrigt? Hvad er det for sociale og kulturelle ændringer, der gør oprettelse af de mange sportsklubber mulig (og ønskværdig)? Hvad fortæller den organiserede sport om udviklingen af fritidslivet (forholdet mellem arbejde og fritid)? Hvordan er dette fritidsliv set i relation til legene og højtidsfesterne på landet før 1800-tallets slutning? Hvordan er forholdet mellem de sociale klasser i sporten?

Rækken af spørgsmål kan naturligvis forlænges – ligesom nye spørgsmål vil dukke op, når man arbejder sig ned i emnet. Vigtigt er det imidlertid, at en kultur- og socialhistorisk behandling af fodboldspillets historie i Danmark kunne blive vigtig og spændende. En sådan er Knud Lundbergs ikke!

Der er imidlertid skrevet en bog, der tager fat på denne historie.

Det drejer sig om Anders W. Berthelsen: »Frispark. – Om den danske fodboldbevægelses historie.«³⁵

A.W.B. tager især fat på forholdet mellem borgerskabets og arbejderklassens klubber og udviklingen her. Arbejderklasseklubberne er ofte klubber, der er opstået i bestemte bykvarterer (A.W.B. opererer med fælledklubber, kvartersklubber og lejrklubber foruden borgerklubberne). Det drejer sig om klubber med gamle traditioner og idealer.

Især behandles arbejder- og kvartersklubberne, hvor solidariteten, samværet og den glade leg er i centrum. En del af beskrivelsen er viet til Dansk Arbejder Idræt (DAI), der især i 1930'erne havde sin storhedstid. Det er uden tvivl en vægtig del af mellemkrigstidens kulturliv. Det er imidlertid en historie, der sjældent fortælles. Hvor mange vidste f.eks., at der i 1925, 31 og 37 afholdtes internationale arbejderolympiader? Udviklingen mellem arbejder- og borgerklubberne eksemplificeres i »Frispark« med Odenseklubberne OB og B.1909 i et kapitel med den sigende titel »OB-B.1909: Fra klassekamp til kassekamp«.

Idealerne i de gamle kvarters-, proletar- og arbejderklubber smuldrede efterhånden: »Efterkrigstidens stigende kommerialisering af fritiden har ændret ideologi, mål og midler i boldklubber på alle niveauer. »Skovbakken«, som i sin tid kaldte sig en idealistisk klub for alle kvarterets børn og unge, dygtige såvel som mindre dygtige, satser i dag ensidigt på at skabe dygtige førstehold.«³⁶

Historien om »Skovbakken«, Århus, der er fra 1927, er typisk for de fleste af den slags klubber. A.W.B. nævner en del af dem fra byer over hele landet.

For mange af arbejder-, proletar- og kvarterklubberne handlede det også om at kæmpe sig ud af en mindreværdsfølelse. Flertallet af de københavnske klubber var som nævnt startet på Fælleden. De »fine« borgerklubber fik imidlertid hurtigt eget baneanlæg med gode faciliteter. Her var den sociale markering klar. I Akademisk Boldklub (AB – fra 1889) skulle man naturligvis være akademiker. B.93 kaldte sig selv en »eksklusiv« forening, hvor man tiltalte hinanden ved efternavn. I KB's første love (fra 1918) stod der,

35. Berthelsen 1983.

36. Ibid s. 86.

at nye medlemmer kun kunne optages, hvis de var »proponerede« af et allerede optaget medlem.³⁷

Det var disse borgerklubber, der i starten dominerede dansk fodbold. Dominansen blev imidlertid brudt i 1920, da B.1903 (dannet af drenge fra Lægeforeningens boliger på Østerbro, Kbh.), som den første klub uden egen bane, vandt det danske mesterskab. Sigende er det, at B.1903's valgsprog var »Hellerne brække en arm end tabe en kamp«, mens KBs var »Tab og vind med samme sind«.³⁸ Klubnavne som »Frem« og »Fremad« pejler også meget fint, hvad det handlede om.

På denne led fortæller fodboldspillet (og legemskulturen generelt) uden tvivl meget om det danske samfunds udvikling. Legemskulturens historie bliver så at sige en samfundshistorie »ad bagvejen« Det er her kroppene, der taler. Det er imidlertid ikke kun kroppene, der taler. På et billede fra 1930'ernes lokalopgør i Arhus mellem AGF og AIA ses et stort banner med teksten »Der er andre end »AGF« der dur« Den her nævnte historie har A.W.B. fint fat i. Historien om dansk fodbold er imidlertid langt større og med mange flere aspekter og sammenhænge. En historie »Frispark«, med sine små 100 sider og masser af (dejlige) billeder, ikke kan rumme. Det er derfor ærgerligt at DBU, når det nu er villig til at satse nogle penge i forbindelse med sit 100 års jubilæum, ikke vil være med til at fortælle den historie. Alle er enige om at dansk fodbolds dyder ligger i fodboldopdragelsen hos de store brede masser rundt om på landets mange hundrede fodboldbaner (og på gaderne, i parkerne o.s.v.). Det er her, med legen som drivkraft, at Simonsen, Elkjær, Olsen o.s.v. har startet deres løbebane. En fremgravning og behandling af denne historie burde foretages (og have støtte!)

Fæærrdiige ... Begynd!

På de foregående sider har vi forsøgt at give brikker til et signalement af den idræthistoriske forskning i Danmark i 80'erne – eller hvert fald den del af den, som har givet sig udtryk i bogudgivelser. Som vi gjorde opmærksom på i starten, er oversigten ikke komplet, men vi mener dog at der er tale om nogle af de væsentligste udgivelser.

Som det skulle være fremgået har den idræthistoriske beskæftigelse i høj grad fokuseret på gymnastikken. Det er der ikke noget mærkeligt i, i betragtning af den betydning, som netop gymnastikken har haft i Danmark, både på det organisatoriske, politiske, sociale og kulturelle plan. Fodboldspillet har også givet sig forskningsmæssigt udtryk – hvorfor det så i endnu højere grad kan ærgre, at Dansk Boldspil Unions officielle udgivelse har fået den form, den har.

Men klart nok ligger der masser af opgaver forude for den idræthistoriske forskning. Indtil nu har vi både været vidne til de større synteser, der har set national udvikling over et vist åremål – især tidsmæssigt omhandlende 1800-tallet – ligesom de detaljerede mikroundersøgelser, især på foreningsniveau, er repræsenteret. Dette arbejde fortsættes, og man kunne så ønske, dels at tidsrammen i højere grad ville blive udvidet (også før 1800) – dels at den nationale udvikling sættes i en international sammenhæng – altså komparationer: forskelle, ligheder i forhold til andre lande. Man kunne også forestille sig at en forøget beskæftigelse med de enkelte idrætsgrene (som indtil nu ikke har været genstand for overvældende dansk forskningsinteresse: cykling, boksning, badminton, sejlsport m.v.) og med foreningsliv og -samvær, kunne udvides og samles til regionale monografier: en egns eller en bys kropskulturelle identitet. Endelig vil det være vigtigt at se generelt og specifikt på spørgsmålene omkring idræt/sundhed, som f.eks. rejses i »De grønne bølger«, på samme måde, som vi i det hele taget

37. Ibid s. 37.

38. Ibid s. 38.

har brug for brede fremstillinger, der ser den kropskulturelle udvikling i forhold til mere generelle kulturelle og samfundsmæssige udviklinger.

Der er nok at tage fat på – og det er at håbe, at man f.eks. gennem Dansk Idræts-historisk Forening holder fast i den humanistiske og samfundsvidenskabelige idrætsforskning. Men det er selvfølgelig også noget, der koster penge – og Idrættens Forsknings-råds stilling som bevillingsgiver også til den ikke-naturvidenskabelige idrætsforskning er det vigtigt at understrege. Uden den kan man frygte, at den kulturhistoriske forskning kun får idrætten med som en parantes, et mode-lune, som altså i 80'erne afsatte sig spor. Så galt går det vel næppe, dertil er entusiasmen og interessen forhåbentlig for stor, men en påpegning af det finansielle problem er selv-klart eviggyldig.

Litteraturliste

- Baker, William J. 1983: The State of British Sport History i: *Journal of Sport History* vol. 10 no. 1.
- Berthelsen, Anders W. 1983: *Frispark – om den danske fodboldbevægelses historie*. Kbh.
- Bidrag* nr. 13–14, 1981: Sport og fascination, Odense.
- Centring* 1980–1987. Gerlev.
- Christensen, Karl 1983: *Fodboldspillet – teori, historie, fascination*. Århus.
- Den jyske Historiker* nr. 19–20, 1981: Sportshistorie. Århus.
- Eichberg, Henning 1982: Fartens fantasme – bilsport, bilisme, bilsamfund og den industrielle nyttiggørelse af rummet. I *Centring* 1982 nr. 3–4 s. 137–150.
- Eichberg, Henning 1984: Hverdagslivets parceller – Om boligens kulturelle relativitet, i: *Den jyske Historiker* nr. 29–30: Kultur, mentalitet, ideologi, s. 52–73, Århus.
- Eichberg, Henning 1986a: Automobilens revolution – Materialer til en teknologihistorie, der medtænker tingenes forsvinden. I: *Den Jyske Historiker* nr.35–36: Den moderne samfunds teknologi s. 52–73, Århus.
- Eichberg, Henning 1986b: Teknologien bevæger sig i spring. Mod en ny samfundshistorie ud fra kropshistorien, i: *Den jyske Historiker*, særnummer: Mod en ny samfundshistorie? s. 15–33, Århus.
- Eichberg, Henning og Ejgil Jespersen 1986: *De grønne bølger*. Træk af natur- og friluftslivets historie.
- Guttman, Allen: 1983: Recent Work in European Sport History, i: *Journal of Sport History* vol. 10 no 1.
- Hug!* nr. 41, 1984: Lysten til præstation.
- Huizinga, Johan 1963: *Homo Ludens – Om kulturens oprindelse i leg*.
- Idræthistorisk Årbog*, nr. 1. 1985. Dansk Idræthistorisk Forening – Krop og Kultur.
- Idræthistorisk Årbog*, 2. årg. 1986. Dansk Idræthistorisk Forening – Krop og Kultur.
- Idræthistorisk Årbog* 3. årg. 1987: Gymnastikhistorie. Dansk Idræthistorisk Forening – Krop og Kultur.
- Korsgaard, Ove 1982: *Kampen om Kroppen*.
- Korsgaard, Ove 1986a: *Krop og Kultur*.
- Korsgaard, Ove 1986b: *Kredsgang*.
- Korsgaard, Ove 1985: Pulser i idrætten, i: *Rapport fra Idrættens Forskningsråds Symposium*.
- Krogslund, Jens 1982: *J.C.F. GutsMuths og hans samtid*. Gymnastik-Historiske Kilder. Bind I. Gymnastik-Historisk Forlag. Odder.
- Lundberg, Knud 1986: *Dansk Fodbold. Fra Breslau til Bronzeholdet*.
- Nielsen, Claus 1987: Naturnydelse og rekordjagt (Præs. af Eichberg og Jespersen 1986) i *Den jyske Historiker* nr. 42 s. 108–113.
- Nielsen, Niels Kayser 1981: De (h)vide mål og det grønne græs. Træk af sportens historiografi, i: *Den jyske Historiker* nr. 19–20: Sportshistorie s. 10–62.
- Trangbæk, Else 1987: *Mellem leg og disciplin*. Gymnastikken i Danmark i 1800-tallet. Aabybro.